# از مستطیل سبز تا پرده نقره‌ای

## نگاهی به فیلم‌سازی درباره فوتبال، به بهانه شروع جام جهانی و اکران عمومی فیلم «بیرو»

محمد عنبرسوز

گزارش

**فیلم‌های ورزشی در اغلب نقاط جهان یک پای ثابت ژانرهای سینمایی هستند و معمولا به تولید فیلم‌هایی جذاب و پرمخاطب می‌انجامند. در ایران اما به جرئت می‌توان گفت که این گونه سینمایی به‌قدری لاغر و کم‌اثر بوده است که در معادلات جریان اصلی گیشه تقریبا به حساب نمی‌آید. سؤال مهم این است که چرا این دو مقوله جذاب و پرمخاطب، یعنی سینما و ورزش که هرکدام جداگانه می‌توانند میلیون‌ها شهروند را مشغول خود کنند، روی پرده نقره‌ای به فرم هنری مطلوب نمی‌رسند؟ در این مطلب مروری داریم بر ریشه‌های این موضوع و تطبیق برخی از آن‌ها با «بیرو» که یکی از سرراست‌ترین فیلم‌های فوتبالی سینمای ایران است و دقیقا در گونه بیوگرافیک به شخصیت علیرضا بیرانوند، دروازه‌بان مشهور تیم ملی فوتبال ایران، پرداختند.**









**فوتبال فربه**

فوتبال در ایران طی سال‌های اخیر به یک پدیده فراگیر و مؤثر تبدیل شده است. محبوبیت فوتبال در ایران از اواخر دهه ۷۰ با حماسه ملبورن آغاز شد و در دوازده سال اخیر، با حرفه‌ای شدن لیگ برتر فوتبال، ورود مربیان خارجی کاریزماتیک به کشور و صعودهای متوالی به جام جهانی، به اوج خود رسید. در این شرایط، طبیعی است که تعداد برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی مرتبط با فوتبال رو به افزایش بگذارد و فعالان رسانه‌ای به‌طور مفصل درباره جزئیات سرگذشت و شخصیت فوتبالیست‌ها حرف بزنند.

از سوی دیگر، روند روبه‌رشد شبکه‌های اجتماعی در ایران طی یک دهه اخیر باعث شده است هواداران فوتبال از فاصله‌ای بسیار نزدیک‌تر، در جریان زندگی و شخصیت فوتبالیست‌های محبوبشان قرار گیرند و همین موضوع ساختن یک فیلم سینمایی درباره فوتبال را بسیار سخت می‌کند. در واقع، امروز مردم همه‌چیز را درباره متن و حاشیه فوتبال می‌دانند و روزانه در معرض انبوهی از اخبار متن و حاشیه فوتبال قرار دارند که همین موضوع باعث می‌شود کمتر فیلم‌سازی بتواند یک اثر بیوگرافیک بدیع درباره فوتبال بسازد.

«بیرو» مهم‌ترین مثال از وضعیت موردبحث است؛ یک اثر بیوگرافیک با مایه‌های پررنگ ملودرام درباره علیرضا بیرانوند که شخصیتی ممتاز با سرگذشتی منحصربه‌فرد محسوب می‌شود. «بیرو» برای نمایش دراماتیک زندگی بیرانوند تلاش شایان توجهی کرده اما مخاطب همه این قصه را به شکلی مؤثرتر و با تفصیل بیشتر، بارها از زبان خود علیرضا شنیده است؛ از گفت‌وگوی پراحساسش با احسان علیخانی در «ماه‌عسل» گرفته تا انواع و اقسام مصاحبه‌ها با برنامه‌های ورزشی و دوربین‌های خبری. حالا تقریبا همه مردم ایران قصه بیرانوند را با جزئیات می‌دانند و اگر قرار است فیلمی هم درباره او ساخته شود، باید اساسا با نگاهی متمایز و دغدغه‌ای فراتر از ورزش (در حد و اندازه‌ای که ارزش تبدیل شدن به یک فیلم سینمایی بلند را داشته باشد) به سینما بیاید.

**عینک فیلم‌ساز**

از دیگر مواردی که باعث شده است گونه ورزشی در سینمای ایران نحیف بماند، این است که فیلم‌سازان برجسته و درجه یک سینما کمتر مایل‌اند به چنین ژانری ورود کنند. به‌طور مشخص و در یک دهه اخیر، این فقط بهرام توکلی بوده که به‌عنوان یک فیلم‌ساز برجسته، گریزی به زندگی یک ورزشکار زده و اثر آبرومندی را درباره مهم‌ترین ورزشکار تاریخ معاصر ایران یعنی جهان پهلوان غلامرضا تختی ساخته است. در این زمینه فیلم «عرق سرد» از سهیل بیرقی را هم می‌توان یک تلاش شایان توجه از فیلم‌سازی سرحال و خلاق برای پرداختن به یک ماجرای پرهیاهو که به فوتسال گره خورده لحاظ کرد.

بقیه آثار اما از «فوتبالیست‌ها»، ساخته علی‌اکبر ثقفی، در سال‌های دور گرفته تا همین «بیرو» به کارگردانی مرتضی علی‌عباس‌میرزایی، فیلم‌هایی فاقد یک دغدغه مشخص که قابلیت مبدل شدن به فیلم را داشته باشند، به شمار می‌روند. اساسا زندگی هیچ انسان مشهوری نمی‌تواند صرفا با منعکس شدن بر روی پرده سینما، فیلم لقب بگیرد. اعمال نقش فیلتر ذهنی کارگردان بسیار اهمیت دارد و جای خالی عنصر بازآفرینی واقعیت به شکلی که درخور هنر هفتم باشد، اغلب در این قبیل آثار به چشم می‌آید. مقصود از این خلاقیت چیزی فراتر از تغییر اسم و رسم شخصیت‌ها (چنان که در فیلم «یادم تو را فراموش»، ساخته علی عطشانی دیدیم) یا باز کردن پای شخصیت اصلی به متن فیلم (مانند «بیرو») است.

**جهان پر از سوءتفاهم**

یکی از معضلاتی که باعث می‌شود ژانر ورزشی در ایران به‌خوبی پا نگیرد، فضای فرهنگی حاکم بر کشور ماست که معمولا پرداختن به اشخاص و وقایع حقیقی را تا سرحد غیرممکن بودن دشوار می‌کند. در ایران فیلم‌سازها آزادی عمل لازم برای ارائه قرائت خاص خودشان از یک شخصیت یا حادثه واقعی را ندارند و به‌محض ورود به ماجراهای غیرخیالی که مابه‌ازایی در واقعیت دارند، درگیر انبوه حواشی، دل‌خوری و حتی در مواردی مسائل حقوقی می‌شوند.

کافی است حاشیه‌های مربوط به مرگ جهان پهلوان تختی یا موضوعات مربوط به رابطه امیر قلعه‌نویی و مرحوم ناصر حجازی در مستند «من ناصر حجازی هستم» را به یاد بیاورید تا تصدیق کنید که این قبیل موضوعات معمولا مشمول واکنش‌های غیرمنطقی می‌شوند و مشکلاتی را به وجود می‌آورند که در نهایت باعث می‌شوند فیلم‌سازها عطای ساختن فیلم درباره شخصیت‌های مشهور با هواداران زیاد را به لقای آن ببخشند.

به نظر می‌رسد که سازمان سینمایی و وزارت ارشاد، به‌عنوان متولیان اصلی سینما در ایران می‌توانند در این مورد نقش تسهیلگری را ایفا کنند تا موضوعات ورزشی پرچالش و جذاب برای مخاطب بتوانند به فیلم‌های محبوبی که گیشه سینما را رونق می‌بخشند، تبدیل شوند.

**شخصیت‌پردازی**

مسئله تکنیکی مهم درباره تولید فیلم در حوزه ورزش و به‌طور مشخص فوتبال، به نگارش فیلم‌نامه در این عرصه و مشخصا بحث شخصیت‌پردازی در عرصه ادبیات نمایشی مربوط است. تبدیل کردن یک شخصیت واقعی (ورزشکار) به یک کاراکتر سینمایی ملموس و باورپذیر حلقه مفقوده سینمای ایران در عرصه فیلم‌سازی ورزشی است. ضعف در این عرصه مشخصا در «بیرو» به چشم می‌آید؛ جایی که مخاطب کمتر از بیرانوند واقعی می‌تواند با علیرضای فیلم همدلی کند. ساختار کلی قصه این فیلم نیز تقریبا خالی از هرگونه پیچیدگی دراماتیک است؛ به‌طوری که تقریبا همه مراحل آن را می‌توانیم حدس بزنیم. تلاش سازندگان «بیرو» معطوف به این بوده است که جای خالی ظرافت‌های داستانی فیلم‌نامه را با عناصر نمایشی مختلفی از جمله تصاویر آهسته، موسیقی حجیم و ارجاعات متعدد به جهان واقعی پر کند؛ انتخاب‌هایی که «بیرو» را از سطح متوسط سینمای ایران پایین‌تر نگه می‌دارد.

# دوربین‌های خاموش

## درباره ضعف‌های مستندسازی ورزشی در مشهد

مدیوم مستند و ژانر ورزشی در سینما موضوعاتی هستند که معمولا در ایران با بی‌توجهی اهالی هنر مواجه شده‌اند. با این حال به نظر می‌رسد که در سال‌های اخیر این گونه خاص سینمایی دوباره پا گرفته است و مستندسازان توانسته‌اند آثار مختلفی را -به‌ویژه در گونه پرتره مستند- بسازند که بسیاری از آن‌ها با استقبال مردم نیز مواجه شده‌اند.

از میان مهم‌ترین مستندهای ورزشی سال‌های اخیر، علاوه بر «آبی به رنگ آسمان» که درباره باشگاه استقلال تهران ساخته شده است، می‌توان به آثار زندگی‌نامه‌ای مختلفی از جمله «من ناصر حجازی هستم»، «فرشاد، آقای گل» (درباره زندگی ورزشی فرشاد پیوس)، «صفر تا سکو» (درباره خواهران منصوریان) و نیز «سمفونی حمید» به کارگردانی جعفر صادقی با موضوع زندگی و شخصیت حمید علیدوستی اشاره کرد که دو مورد آخر بسیار مورد توجه مخاطبان قرار گرفتند.



دراین‌زمینه اما وضعیت مستندسازی در خراسان و مشهد اصلا مطلوب به نظر نمی‌رسد. درباره خطه‌ای از کشور صحبت می‌کنیم که بیش از ۱۲۰۰ بازیکن به فوتبال کشور معرفی کرده، نخستین مربی صعودکننده به جام جهانی را پرورش داده است و زننده مهم‌ترین گل تاریخ فوتبال ایران در بازی موسوم به حماسه ملبورن نیز هنوز در این شهر زندگی می‌کند. در کشتی که ورزش اول ایران محسوب می‌شود نیز برادران خادم، به عنوان برجسته‌ترین چهره‌های تاریخ کشتی ایران با شخصیتی پیچیده و منحصربه‌فرد از پیش کسوتان مشهد هستند. به‌علاوه، فهرست مذکور را با مرور بزرگان ورزش ایران در رشته‌های مختلف می‌توان بسط داد.

با این همه، صحنه فرهنگ در مشهد تقریبا خالی از مستندهای ورزشی پرتره یا زیرگونه‌های دیگر است.

درباره چهره‌هایی که نام ایشان را ذکر کردیم، مستند قابل اشاره‌ای ساخته نشده و چه‌بسا چهره‌های مهم و مستعد دیگری نیز هستند که در غبار گذر زمان به فراموشی سپرده شده‌اند. جای تعجب است که مستندسازی در خراسان و مشهد، به‌هیچ‌عنوان یک عرصه ضعیف از هنرهای نمایشی محسوب نمی‌شود؛ برعکس، هر سال سینمای مشهد مستندهای شایان‌توجهی را با موضوعات مختلف تولید می‌کند و به نمایش می‌گذارد. مهم‌ترین عرصه مستندسازی در مشهد، تولید آثاری با محوریت فرهنگ رضوی و حرم مطهر امام رضا(ع) است که نشان می‌دهد استعداد و امکانات کافی برای تولید آثار مستند با کیفیت در این شهر وجود دارد. با این حال در بخش ورزشی وضعیت مستندسازی مشهد اصلا پذیرفتنی نیست و فضای فرهنگی در این شهر کاملا به حمایت مسئولان و همت هنرمندان در این عرصه نیاز دارد.

مستندهای ورزشی در این بخش از کشور، نه به شهر مشهد و مفاخرش محدود می‌شوند و نه صرفا منحصر به زیرگونه آثار زندگی‌نامه‌ای هستند. سنت‌های گوناگون ورزشی در شهرهای مختلف استان خراسان، چهره‌های ورزشی مختلف در رشته‌های گوناگون و مهم‌تر از همه موضوعات فراگیری همچون نابود شدن تیم‌های فوتبال مشهد که دغدغه عمومی مردم هستند می‌توانند دستمایه تولید مستندهای ورزشی قابل توجه و ماندگار قرار گیرند.

فوتبال در سالن‌های سینما نیست و دیگر بعید به نظر می‌رسد که از این فرصت احتمالی هم نتیجه‌ای حاصل شود و حتی اگر تا زمان اولین بازی ایران که فردا و در مقابل انگلیس خواهد بود، موافقتی هم صورت بگیرد، دیگر خیلی دیر است.

البته در این میان تلاش‌های متولیان سینما برای ایجاد طرح‌های مختلف تخفیف بلیت سینماها نیز اجرا شده است که به نظر می‌رسد اگر همین‌ها نبودند، باید منتظر آمار فروش کمتری در سینماها می‌بودیم. همچنین حوزه هنری به‌عنوان پخش‌کننده انیمیشن «لوپتو» و دارای سالن‌های مختلف در کشور، طرح‌های مختلف جذب مخاطب را اجرایی کرده است که آمار اعلامی نشان از تأثیر روی فروش این اثر دارد.

باید منتظر ماند و دید که آیا در جلسات روز گشته و آتی شورای صنفی نمایش، فیلم جدیدی به چرخه اکران اضافه می‌شود یا نه و همچنین آیا «بخارست» می‌تواند معجزه کند یا اینکه پروژه نجات سینما شکست می‌خورد.

---

گروه هنر

خبر

پروژه رونق‌بخشی سینما؛

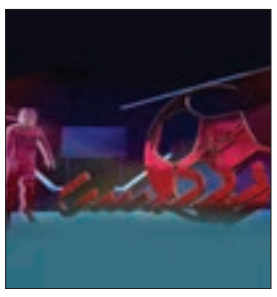
# از بلیت‌های نیم‌بها تا اکران کُمدی

در هفت روز گذشته ۱۰ هزار و ۴۵ سئانس در سینماها اکران شده و ۱۵۴ هزار و ۴۳۵ نفر به سینماهای سراسر کشور رفته‌اند که حاصل آن فروش ۴ میلیارد و ۲۳۹ میلیون و ۱۵۶ هزار تومان بوده است. این درحالی است که در آماری که روز ۲۱ آبان (دو هفته گذشته) بررسی و منتشر کردیم، در ۱۱ هزار و ۴۹۲ سئانس در سراسر کشور ۱۷۸ هزار و ۶۴۶ نفر به سینما رفته‌اند و حاصل آن فروش ۵ میلیارد و ۱۱۳ میلیون و ۲۲۵ هزار تومان بوده است. با مقایسه تعداد مخاطبان و فروش دو هفته متوجه می‌شویم که با کاهش فروش مواجه شده‌ایم ولی با توجه به آماری که در سامانه مدیریت فروش و اکران آمده است، میانگین مخاطبان هر سئانس حدود پانزده نفر است. هرچند بعد از کش‌وقوس‌های پیش‌آمده، بالاخره اکران فیلم سینمایی «بخارست» که عده‌ای از آن به‌عنوان راهی برای نجات گیشه یاد می‌کردند، آغاز شد و توانست در سینماهای کشور به آمار ۱۹۵۱ سئانس برگزار شده در ۲۵۱ سالن و فروش ۲۹ هزار و ۹۸۰ بلیت، یعنی یک میلیارد و ۴ میلیون و ۵۶۷ هزار و ۵۰۰ تومان برسد. پیش‌تر نیز سه فیلم تازه اکران شدند. فیلم «طبقه یک‌ونیم» یک روز زودتر از موعد معمول چهارشنبه‌ها و از سه‌شنبه ۱۰ آبان اکران خود را آغاز کرد و دو فیلم «بیرو» و «لوپتو» نیز از تاریخ ۱۱ آبان به سینماهای سراسر کشور آمدند که تا این لحظه فیلم «طبقه یک‌ونیم» ۵۹۳ میلیون و ۵۵۸ هزار و ۵۰۰ تومان، فیلم «بیرو» ۶۲ میلیون و ۵۴ هزار و ۵۰۰ تومان و انیمیشن «لوپتو» ۳ میلیارد و ۱۹۳ میلیون و ۷۱۶ هزار تومان فروش داشته‌اند.

همچنین یکی دیگر از مواردی که از آن به‌عنوان پروژه نجات سینما یاد می‌شد، نمایش فوتبال‌های جام جهانی در سینماهای سراسر کشور بود. امروز ۲۹ آبان این رویداد بزرگ ورزشی آغاز می‌شود و هیچ خبری از نمایش

---

## شبکه نسیم و نگاهی هنری به فوتبال



برنامه «فوتبال زندگی است» در زمان برگزاری جام‌جهانی، هر شب ساعت ۲۳ به مدت شصت دقیقه از شبکه نسیم روی آنتن می‌رود. اجرای این برنامه را دو چهره جدید برعهده دارند و از زاویه‌ای تازه چون سینما و تئاتر به فوتبال نگاه می‌کنند. در یکی از بخش‌های این برنامه که به دوره مقدماتی جام‌جهانی ۲۰۲۲ اختصاص دارد، نیما شاهرخ‌شاهی و رامین ناصرنصیر به عنوان راوی حضور می‌یابند و داستان‌های جذابی از اشتراکات فرهنگی ملل مختلف را بیان می‌کنند. همچنین در این برنامه بخش کوتاهی به تله‌تئاتر اختصاص داده شده و بر مبنای ادعای سازندگان قرار است از این مدیوم برای روایت داستان زندگی در دنیای فوتبال استفاده شود. «فوتبال زندگی است» علاوه بر تئاتر، تلاش می‌کند به تأثیر متقابل فوتبال بر سینما و ادبیات نیز توجه داشته باشد؛ به‌این‌منظور بخشی از برنامه سکانس‌های طلایی سینما و فوتبال را به‌هم گره می‌زند و روایت‌های متفاوتی را از منظری تازه پیش روی مخاطبان می‌گذارد.

## انتشار نماهنگ «لحظه صعود» برای تیم ملی



در آستانه آغاز بازی‌های تیم ملی فوتبال کشورمان در مسابقات جام جهانی فوتبال قطر، نماهنگ «لحظه صعود» که چندی پیش به‌صورت زنده در مراسم بدرقه اعضای تیم ملی فوتبال اجرا شد، پیش روی مخاطبان قرار گرفت. در این نماهنگ احسان جوادی، خواننده و تنظیم‌کننده، محمدمهدی اسکندری، کارگردان، احمد ناصری‌پور، تهیه‌کننده موسیقی، و محمد شالو، تهیه‌کننده نماهنگ، گروه اجرایی را تشکیل می‌دهند. انتشار این نماهنگ در حالی است که هنوز تک‌آهنگ مشخصی به عنوان اثر رسمی تیم ملی فوتبال کشورمان به رسانه‌ها معرفی نشده است.

## پخش «زیر یه سقف» به‌زودی از شبکه نسیم



روشان امیری، تهیه‌کننده «زیر یه سقف»، درباره این سریال کمدی جدید که از شبکه نسیم پخش می‌شود، جزئیاتی را بیان کرد. وی گفت: این سریال روایت همسایگانی است که در یک ساختمان کنار هم با هم زندگی می‌کنند و چالش‌های مختلفی را پشت سر می‌گذارند و با همه اختلاف سلایق باز در کنار هم با مهر و محبت ایستاده‌اند. این تهیه‌کننده با بیان اینکه ساخت این سریال از لحاظ قصه در یک لوکیشن اتفاق می‌افتد، تصریح کرد: شاید بزرگ‌ترین چالش ما رسیدن روزبه‌روز فیلم‌نامه به دستمان بود که البته با نویسندگی محمد تنابنده و تیم نویسندگان و با خط داستانی شیرینی که همیشه در کارشان وجود داشته است، این دغدغه برایمان کمتر شد. وی با اعلام اینکه سریال «زیر یه سقف» ۱۰ قسمت ۲۵ دقیقه‌ای بود، گفت: با تصمیماتی که گرفته شد به این نتیجه رسیدیم که زمان سریال را به ۴۵ دقیقه برسانیم و آن را به مینی‌سریال تبدیل کنیم تا در کنداکتور فیلم و سریال قرار بگیرد.

## پروانه نمایش ۳ اثر صادر شد



شورای پروانه نمایش فیلم‌های سینمایی در جلسه اخیر با صدور پروانه نمایش سه فیلم «نفرین آرتا» به تهیه‌کنندگی سید جلال چاوشیان و کارگردانی مجید کریمی، «عامه‌پسند» به تهیه‌کنندگی و کارگردانی سهیل بیرقی، «هفت بهار نارنج» به تهیه‌کنندگی محمد کمالی‌پور و کارگردانی منصور نورمحمد گل‌سفیدی موافقت کرد.

## اکران ویژه «لوپتو» به مناسبت روز جهانی کودک



هم‌زمان با روز جهانی کودک، انیمیشن سینمایی «لوپتو» که با شعار «شادی ساختنی است» در حال اکران است، با تخفیفی ویژه در روزهای ۲۹ و ۳۰ آبان‌ماه در سینماهای سراسر کشور عرضه می‌شود. مخاطبان برای استفاده از این تخفیف باید بلیت‌های خود را از سامانه گیشه۷ خریداری کنند. انیمیشن سینمایی «لوپتو» به کارگردانی عباس عسکری و تهیه‌کنندگی محمدحسین صادقی و احسان کاوه، تاکنون با استقبال کودکان در کمتر از سه هفته موفق به جذب ۱۱۸ هزار مخاطب و فروش بیش از ۳ میلیارد تومان شده و توانسته است صدرنشین گیشه روزانه سینماها شود. هم‌زمان با موفقیت «لوپتو» در گیشه سینماهای سراسر کشور، جشنواره بزرگ هدایای لوپتویی، مخصوص مخاطبان کودک، نیز در حال برگزاری است. در این جشنواره مخاطبانی که بلیت تماشای این اثر را از سامانه فروش بلیت گیشه۷ تهیه کرده باشند به قید قرعه، بسته کامل اقلام جانبی «لوپتو» را برنده می‌شود. تعداد جوایز این قرعه‌کشی به ازای هر یک میلیارد فروش افزایش می‌یابد. این قرعه‌کشی تا انتهای اکران این انیمیشن سینمایی ادامه خواهد داشت.